
Недељко Радосављевић

ВАЉЕВСКА ЕПИСКОПИЈА У „ИЗВЕШТЕНИЈУ” ИЗ 1735. ГОДИНЕ

Пожаревачким миром, склопљеним 1718. године са Турском након двогодишњег рата, Аустрија је добила северну Србију са Београдом, Банат и узани појас земљишта уз реку Саву у Босни, чиме је створена нова геополитичка ситуација у југоисточној Европи.¹ Овим миром значајан део српског народа нашао се у границама једне европске силе у успону, која је на задобијеним територијама успоставила своју војну, а потом и грађанску управу. Највећи део северне и северозападне Србије нашао се у оквиру аустријске „Краљевине Србије”, којом је управљала Београдска земаљска администрација. Ова територија подељена је на петнаест дистриката (провизората) на челу са провизорима, и непосредно потчињена двору као тековина освајања аустријског владарског двора² (*patrimonium domus Austriacae*). Североисточни део Србије (Кључ, Крајина, Кривина, Хомоље, Кучајна, Мајданпек и Голубац) припао је Темишварској земаљској администрацији.³

Тој новонасталој ситуацији српска црква, као једина народна институција, морала је да прилагоди своје деловање. Отпочела је њена борба да се привилегије Срба прошире и на њихове сународнике јужно од Саве и Дунава, као и да се створи јединствена црквена организација. Ово је пошло за руком митрополиту београдском Мојсију Петровићу, који је на сабору у Сремским Карловцима 1726. године успео да обједини Београдску и Карловачку митрополију. Тако је створена Београдско-карловачка митрополија, која је остала у вези (канонској) са Пећком патријаршијом.⁴

---

1 Р. Веселиновић, Срби под аустријском влашћу 1718-1739, Историја српског народа IV₁, Београд 1986, 111.

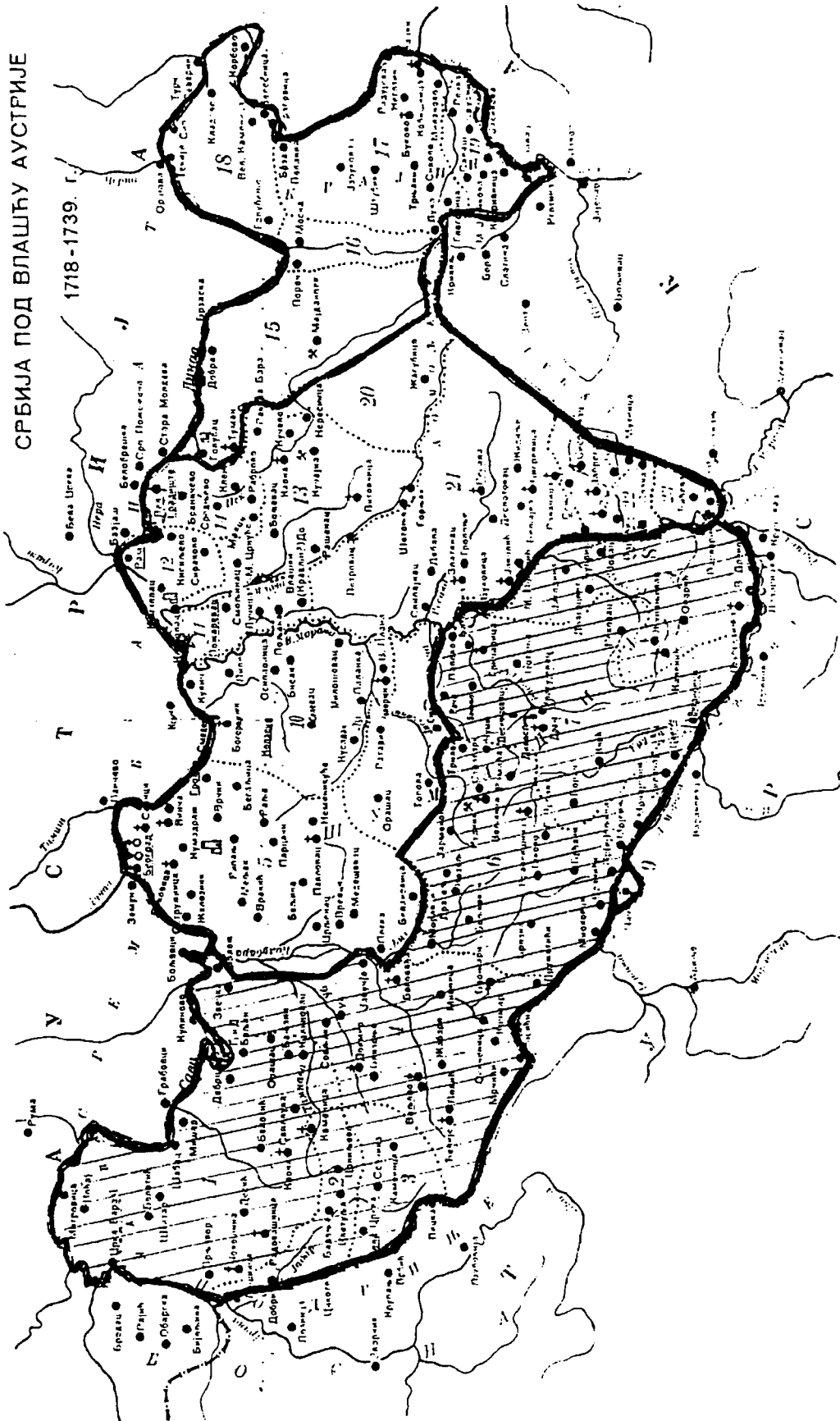
2 Р. Веселиновић, Наведено дело на више места.

3 Р. Веселиновић, наведено дело, 111-113.

4 Р. Грујић, Азбучник Српске православне цркве, Београд 1993, 26-27.

СРБИЈА ПОД ВЛАШЋУ АУСТРИЈЕ

1718-1739. г.

Део ове митрополије била је и Ваљевска епископија, која се помиње и пре аустријског освајања, почетком XVIII века.⁵ Ова дијецеза је, како сматра Радослав Грујић, обухватала подручје Ваљева, Колубаре, Тамнаве, Рудника, Мачве и Подриња, а седиште јој је било у Ваљеву.⁶ Грујић такође наводи да су њени епископи били и „епископи старе Моравичке, или Ужичко-ариљске и једног дела Зворничке епархије”⁷, што се не може закључити по областима које је обухватала. Међутим могуће је да су ваљевски епископи били и администратори Моравичке епархије. Ове две епархије спојене су у једну, Ужичко-ваљевску, након што је Турска 1739. године поново заузела Србију.

Новој ситуацији успостављеној Пожаревачким миром српска црква морала је да прилагоди и границе епархија. Део Подриња који је припадао Ваљевској епархији остао је у Турској, док су јој придодати делови Моравичке и других епископија.

Историјски извори о Србији из времена аустријске окупације 1718-1739. године знатно су бројнији него у претходном, а и каснијем периоду турске власти.⁸ Део те обимне историјске грађе о Православној цркви приређен је и објављен (Радослав Грујић, Прилози за историју Србије у доба аустријске окупације 1718-1739, Споменик СКА LII, Београд 1914; Димитрије Руварац, Митрополија Београдска око 1735. године, Споменик СКА XLII, Београд 1905; Душан Поповић и Милица Богдановић, Грађа за историју Београда 1717-1739, Београд 1958...) док у различитим архивским фондовима постоји и знатан број необјављених докумената.

„Извешение колико сель обретает се ва Епископији валеvской како имено последуеть про лето 1735. года у Валеv ное 25 го”

налази се у историјској збирци Архива САНУ у Београду⁹, док је докуменат са истим именом објавио и Д. Руварац у „Митрополији београдској око 1735. године.”¹⁰ Међутим поређењем ова два документа долазимо до закључка да нису потпуно идентични, те да је Д. Руварац објавио један од преписа Извештенија, који је претрпео извесне корекције. Редослед насеља је скоро потпуно исти, али у Руварчевом документу нема села *Лютнице*, уписаног под редним бројем 213 између села Каменице и *Лојанице*, као ни поновног помињања села *Мратишић* на самом крају списка, под бројем 229. Неки топоними нису уписани на исти начин. Село Кључ у Извештенију је уписано као *Клџчь*, а у Руварчевом документу као *Клю ђчь*, *Вран ја ни* као *Пран ја ни*

5 Р. Грујић, наведено дело, 51.

6 Р. Грујић, наведено дело, 51.

7 Р. Грујић, наведено дело, 51.

8 Значајну збирку докумената поседују Архив САНУ, Архив САНУ у Сремским Карловцима, Архив Србије, као и бечки архивски фондови.

9 АСАНУ 8903, историјска збирка.

10 Д. Руварац, Митрополија београдска око 1735. године, Споменик СКА XLII, Београд 1905, 201-203.

иако се Прањани помињу у даљем тексту као шанац, *Лужнице* као *Лужница*. У Извештењу се поред имена неких места наводе и свештеници: у Страгарима поп Василије, у Жабарима поп Вилип, у Лужницама поп Крстивоје, у Реснику поп Стефан, у Цветкој поп Симон, у Јагодини поп Мијат, у Хану поп Дамјан, у Годачици поп Сава, у Гроштици поп Остоја, у Крагујевцу поп Вуле, у Грабовици поп Војин, у Лозању поп Петар, у Прањанима поп Георгије, у Пометином поп Григорије, у Табановићу поп Мојсије, у Добрићу поп Остоја, у Штулковићу поп Никанор, у Шапцу поп Теодор, у Црној Бари поп Павел, у Ноћају поп Симеон, у Јеловику поп Михаил, у Бодежишту поп Константин, у Бродцу протојереј Бе... (?). У Руварчевом документу нема помена ових свештеника, као ни потпуних података о манастирским нуријама (парохијама). У Извештенију су наведена села која припадају манастирима Шаторњи, Благовештењу, Вољавчи, Љубостињи, Каони, Враћевшници, Докмиру и Чокешини. У документу који је објавио Руварац, недостаје податак да је село Велики Метковић нурија манастира Чокешине. На крају списка села у овом документу нема збира домова, док у Извештенију стоји укупан збир од 3464 дома.

Поред наведених разлика, у Извештенију се на крају налази и један *Протокол ѿ собранія Милостини на общенародскою іллирико-рашианскою новостро јашуь цесарокралевскаго вѣличанства regimentъ* из ког се види да је прилог дао кнез Симо „са обшани своими”, као и три асигнације – признанице из марта 1737, од којих се прва односи на проторезвитера Стевана Црногорца, а друге две администратора Андреја Андрејевића,¹¹ док тога у Руварчевом документу нема.

Како савесном истраживачу какав је био прота Димитрије Руварац не би могло да се догоди да толике податке из Извештенија не унесе у текст приређен за објављивање, можемо закључити следеће: Извештај који је објавио Руварац препис је оног који се налази у Архиву САНУ, којом приликом су као сувишни изостављени додаци на крају (протокол и три асигнације), као и подаци о свештенству, који су лицу коме су били намењени – могли бити достављени у другом извештају.¹²

Из текста Извештенија не види се ко је састављач, као ни коме је упућено, мада је највероватније било намењено митрополиту београдском Вићентију Јовановићу. Ово је било време кризе Ваљевске епископије. На њеном челу већ дуже време налазио се епископ Доситеј Николић, против кога су постојале озбиљне оптужбе. Тако је још 1731. егзарх ваљевски Стефан Стојковић упутио митрополиту жалбу на владику Доситеја, који је по њему, „више склон злим, него добрим саветима.”¹³ Митрополит Вићентије Јовановић је 1735. збацио са управе

11 Ове асигнације настале су марта 1737, а потписао их је Николај Антоновић. оне су још један доказ да је управа администратора трајала до марта 1737. године.

12 Тај извештај би свакако могао бити „Протокол ѿ преписанія црквеи и них сост(о)анія, находещих ся ва епархіи валевакскои про лето 1735. года”, Д. Руварац, наведено дело, 154-171.

13 Р. Грујић, жалба ваљевског егзарха Стефана Стојковића на епископа Доситеја, АСАНУ 13173/ССХСVI

епископије владику Доситеја Николића, и августа те године поставио као администратора „свога сингела Андреју Јоакимовића”.¹⁴ Администратор Андреј помиње се на више места, али са различитим презименима. Д. Руварац говори о Андреју Јоакимовићу,¹⁵ асигнације на крају Извештенија помињу администратора Андреја Андрејевића, док извештај о стању епархије и раду комисије за уређење новчаних односа подноси, правдајући се због спорости, архимандрит Андреј Атанасијевић, 29. марта 1737. године.¹⁶ Д. Руварац такође наводи да је администратор остао на управи до јануара 1737,¹⁷ али ако се ради о истој личности, онда је његова управа трајала све до краја марта 1737, када је поднео наведени извештај. Како је администратор дошао у Ваљево августа 1735. године, а Извештеније настало у новембру, може се претпоставити да је он сам његов аутор, или да је оно сачињено по његовом наређењу.

Владика Доситеј Николић је, док је био у немилости, саставио у Петроварадинском шанцу тестамент 13. децембра 1736, наводећи да то чини због дубоке старости и болести, те последица „дугог и жестоког ареста” коме је изложен.¹⁸ Међутим већ априла 1737. године, након поменутог администраторовог извештаја, владика Доситеј из Ваљева шаље свим манастирима у дијецези упутства о монашком животу и постављању игумана, а у циљу обнове киновије-општежића и напуштања злих навика.¹⁹ Како је овај докуменат писан у Ваљеву 28. априла 1737, а администратор је свој извештај послао 29. марта те године, произилази да је епископ Доситеј између ова два датума враћен на управу дијецезе, на којој је био све док 12. X 1737. године Турци нису поново преотели Ваљево од Аустрије.

Извештеније о Ваљевској епископији из 1735. није потпуно јасно. За нека села нема података о броју домова, али се не види да ли су запустела или не.²⁰ Нека места се помињу два пута али са различитим подацима, попут Станине Реке, Суходања и Мратишића. Други подаци највероватније су допуна напред наведених, јер да су погрешно уписани два пута, бројке би биле истоветне. Укупно је наведено 220 насеља са 3464 дома, из чега се може закључити да је ова област била ретко насељена. Број кућа у појединим местима је скоро занемарљив: Стублине имају 3, Грабовац 5, Осечна (Осечина) 7, Туђин 4, Рудник 6, Катун 5, Маскара 3 куће. Нешто другачија ситуација ја са варошима и војничким шанчевима: Ваљево има 170, Крагујевац 110, Јагодина 36, Шабац 37,

14 Д. Руварац, наведено дело, 102.

15 На истом месту.

16 Р. Грујић, Извештај архимандрита Андреја Атанасијевића, АСАНУ 13173/ССССХХV.

17 Д. Руварац, наведено дело, 102.

18 Р. Грујић, Тестамент ваљевског владике Доситеја Николића, АСАНУ 13173/ССССХХI

19 Р. Грујић, Д. Николић – правила о монашком животу упућена манастирима, АСАНУ 13173/ССССХХIХ.

20 Букор, Кривине, Метанћ, Накучане, Црниљево, Голочело, Лепоић, Каменица, Љутице, прим. Н. Р.

Блазнава 40 кућа; шанац Врбица има 50, Витановци 24, Цветка 13, Прањани 34, Прњавор 80, Цикоте 65 и Црна Бара 70 кућа.

Највећи број ових места постоји и данас, али су нека уписана у облику плурала (Лелићи, Мрчићи, Лужнице) што се касније изгубило (Лелић, Мрчић, Лужница). Поједина села су манастирске нурије, па се тако у Извештенију помињу манастири Шаторња, Благовештење, Вољавча, Каона, Докмир, Враћевшница, Чокешина.. У извештенију не налазимо помен осталих манастира у епархији (Ћелије, Пустина, Јовања, Радовашница..) вероватно из разлога јер нису имали своје нурије. Манастир Троноша остао је у Турској и припао Ужичкој епископији.

Наведена су и 24 мирска свештеника,²¹ али не и у ваљевском крају, тако да се на основу овог извештења не може реконструисати целокупна мрежа парохија. То је могуће урадити према *Протоколу от преписа-
нiя црквеи и них сост(о)анiя, находещих ся ва епархии валевскои про
лето 1735. годд* чији је творац такође администратор Андреј Јоакимо-
вић.²²

Помоћу Извештенија и других докумената који говоре о Ваљевској епископији може се приближно утврдити територија ове дијецезе. Она је обухватала подручја шабачког, лешничког, крупањског, ваљевског, рудничког, јагодинског и делимично крагујевачког дистрикта. Од места у крагујевачком дистрикту помињу се Крагујевац, Рача и Рекавац (Рековац), али не и Орашац и Топола. Из приложене карте²³ може се видети да је Ваљевска епископија обухватала приближно половину аустријске „Краљевине Србије”, док је остатак био под непосредном црквеном јурисдикцијом београдског митрополита.

Извештеније из 1735. године, као важан историјски извор за историју српске цркве на подручју северозападне и западне Србије, наводимо у целини.

---

21 Видети стр. 2-3, прим Н.Р.

22 Видети напомену 12, прим Н.Р.

23 Као основ за израду приложене карте послужила је карта Ангелине Периф „Србија под влашћу Аустрије 1718-1739,” израђена по нацрту Р. Веселиновића, Р. Веселиновић, наведено дело, 136-137.

**Извещанне колико сель обретае се ва Епископиі валевскои
како имено пооследѸ еть пролето 1735. года у ВалеваѸ ное. 25 го.**

1. Варопиц ВалѸво	170	44. Село ПлѸжаць	10
2. Село Дивци	18	45. Село Братичичь ³³	10
3. Село ДегѸриѸ	8	46. Село Мрчка ³⁴	3
4. Село Равни	23	47. Село Станина Река	11
5. Село ЛелиѸи	9	48. Село СѸходань	13
6. Село ГолѸбаць	9	49. Село Ребель	9
7. Село Ѡсеченица	13	50. Село Брезовица	21
8. Село Влаиковци ²⁴	13	51. Село ПеѸница ³⁵	24
9. Село МалевиѸи	8	52. Село Жабари	9
10. Село Хань	15	53. Село Робае	17
11. Село КлѸчь ²⁵	15	54. Село ПаѸне	13
12. Село Санковичь	14	55. Село МрчиѸи	11
13. Село Кацапа	25	56. Село Лукаваць	12
14. Село Маркова Црква	12	57. Село ПопѸчке	13
15. Село Ратковци	18	58. Село Лесковаць	45
16. Село ЈабѸче	26	Диштриктъ	
17. Село Непричава	10	руднички-енориа м(онастира)	
18. Село СовлѸкъ	50	Шатор(на)	
19.. Село СтѸблине	3	59. Село Смрдликоваць	5
20. Село Бреска ²⁶	30	60. Село ШѸци	15
21. Село Грабоваць	5	61. Село Живковци	16
22. Село Врело	20	62. Село ТрѸдель	8
23. Село ТѸлари	20	63. Шанац Врбица	50
24. Село БанѸани	15	64. Варошь Блазнава	40
25. Село Докмирь	17	благовещенска иенориа	
26. Село РадѸше	27	65. Енориа м(онастира) Шаторн(на)	
27. Село Близоне	20	Село Трешневица	13
28. Село КѸтешица ²⁷	9	66. Село Јарменивци	15
29. Село Забрдица	11	67. Село Шаторна	8
30. Село ЗлатариѸ	8	68. Село РѸдникъ	6
31. Село Станина Река	8	69. Село Страгари	
32. Село Совачь	18	(поп Василие)	50
33. Село СѸходань ²⁸	10	70. Село РамаѸа - ено(рiа)	
34. Село Бобова	14	м(онастира)	
35. Село ПривчевиѸ ²⁹	14	ВолѸвче	8
36. Село СтѸбао	13	71. Село Влахча ³⁶	6
37. Село БѸковица	30	72. Село Жабари - ено(рiа)	
38. Село Каменица	23	попа Вилипа	30
39. Село ГлаѸиноваць ³⁰	20	73. Село ЧѸмиѸи	20
40. Село Драгиевица	8	74. Село Сараново	12
41. Село ТѸнинь	4	75. Село ЛѸжнице - поп Крст...(?)	9
42. Село Ѡсечна ³¹	7	76. Село Драча	12
43. Село Ѡстружна ³²	22	77. Село Микоеваць	12

78. Село Ресникъ - п(оп) Стефан	12	108. Село Каменица	20
79. Село Баточина	11	109. Село Кнић	26
80. Село Горданъ (?)	12	130. Село ГѸнцать	13
81. Село Јагодина - п(оп) Миать	36	131. Село Брестоваць	5
82. Село Рашевица и Ховац(?)	18	132. Село Протоке	5
83. Село Ханъ - п(оп) Даміян	14	133. Село Борачь	7
84. Село Бела Црква	8	134. Село Бечевица	10
85. Село КатѸнь	5	135. Село Люулци	7
86. Село Маскара	8	136. Село РакЈани	7
87. Село Бачина	21	137. Село Гриваць	2
88. Село Јасика	8	138. Шанац Цветка -	
89. Село Падежъ	8	ено(ріа) п(опа) Сімона	13
90. Село КѸ клинь	13	139. Село Лаћеваць	8
91. Село Карановаць ено(ріа)		140. Село Поповићи	14
м(онастира) Калинића	8	141. Село Тамникъ	13
92. Село Лепоевићи	8	142. Село Бресница и Бечанъ	14
93. Село РилЈаць	8	143. Село Остра - ено(ріа)	
94. Село Опарићи	9	п(опа) СпасоЈа	22
95. Село Превшце	4	144. Село Моусине	28
96. Село ЖѸпановаць ³⁷	7	145. Село Любићъ - ено(ріа)	
97. Село Сибница	9	чачанска	28
98. Село ВољуЈакъ	9	146. Варопъ Чачак	17
99. Село СекѸ личъ	4	147. Село Каменица	18
100. Село Рекаваць	28	148. Село ТрбѸщани	20
101. Село Дренова - ено(ріа)		149. Село Горевница	11
м(онастира) Люубостине	13	150. Село Милићевци	11
102. Село Медвећа	15	151. Село Грабовица - ено(ріа)	
103. Село Грабовица	5	п(опа) Воина	15
104. Село Ѡшановци	12	152. Село Таково	12
105. Село Годачица - ено(ріа)		153. Село Шарани	6
п(опа) Саве	18	154. Село Дренова	6
106. Шанаць Витановци	24	155. Село МѸтанъ	7
107. Село СтѸбао	24	156. Село Бранетићи	7
108. Село Честинъ - ено(ріа)		157. Село Севая	3
м(онастира) Каменца	18	158. Село ВранЈани	3
109. Село Липница	9	159. Село Лозанъ - ено(ріа)	
101. Село Богченковићи	10	п(опа) Петра	15
102. Село ГѸберевци	15	160. Село Ба	8
103. Село Грощица ено(ріа)		161. Село Славковци ³⁸	14
попа Ѡстое	20	162. Село Болковци	16
104. Село Голочело	12	163. Село Берешића ³⁹	6
105. Село Забоиница	23	164. Село ОзреЈанъ ⁴⁰	2
106. Варошь КрагѸеваць ено(риа)		165. Село Тешчинщ	13
про Вуле(та)	110	166. Село Шанац ПраиЈани -	
107. Село ЦрнѸћа - ено(ріа)		ено(ріа) п(опа) Георгиа	34
м(онастира) Враћевици	16	167. Село Срезоеваць	13
		168. Село Кощунићи	28

169. Село ЛеѢшићи	12	204. Еноріа НакѢчанска	56
170. Село Пометино - ено(ріа) п(опа) Григоріа	13	205. Село БѢкаръ	
171. Село Миѡковци	10	206. Село Кривине	
172. Село ДрѢжетићи	28	207. Село Метайић	
173. Село Катрић	6	208. Село НакѢчане	
174. Село Каменица	8	209. Село Црнилево	
175. Село Табановић - п(оп) Моусі(е)	28	210. Село Голочело	
176. Село Дреноваць	17	211. Село Лепоић	
176. Село Прека Бара	16	212. Село Каменица	
177. Село Ве(лики) Метковић - ено(ріа) м(онастира) Чокешина	16	213. Село Лютице	
Село Богетићи ⁴¹	36	214. Село Лојанице	11
178. Село Змиѡнакъ	25	215. Село МѢратоваць	10
179. Шанаць ПрнѢворъ - ено(ріа) Чокешина	80	216. Село Бродаць - протоереі бе...(?)	72
180. Село Добрић - ено(ріа) п(опа) Остое	9	217. Село Дворови ⁴³	21
181. Село Липолисть	16	218. Село Белино	70
182. Село Варна	21	219. Село Батковићи	13
183. Село Шулкивић - ено(ра) попа Никанора	19	220. Село Бодежище - п(оп) Констан(тин)	25
184. Село БѢла Река	4	221. Село Брвополе	7
185. Село Грубшић	17	222. Село Вршани	15
186. Село Дворице	12	223. Село Равни	23
187. Село Запаће	15	224. Село Мратишић	15
188. Варошь Шабачъ - п(оп) Теѡдоръ	34	225. Село Крчмаръ	14
189. Село Мишаръ	25	226. Варошь ѡсеченица	24
190. Село МрѢноваць	19	227. Село Планиница	9
191. Село СкѢплен - ено(ріа) п(опа) Иоанна	16	228. Село Влаиковци	13
192. Село Меховине	11	229. Село Мратишић	14
193. Село Шокаць		230. Село	
194. Село Бадана	45		
195. Шанаць Цикоте	65		
196. Шанаць Черна Бара п(оп) Павел	70		
197. Село Ноѡаи - ено(ріа) п(опа) Симеѡна	20		
198. Перхово ⁴²	28		
199. Село Крнић	30		
200. Село Еловик ено(ріа) п(опа) Михаила	22		
201. Село КрнѢле	26		
202. Село Свилеѡви	25		
203. Еноріа манастира Каѡне	73		
		СѢмарѢмъ	3464 дома

²⁴ Данас Горѡи Лајковац

²⁵ Вероватно код Мионице

²⁶ Данас део Кртинске на Сави

²⁷ Данас Котешица

²⁸ Данас Суводањ

²⁹ Данас Причевић

³⁰ Данас Оглађеѡвац

³¹ Данас Осечина

³² Данас Остружањ

³³ Данас Братачић

³⁴ Можда Мрска код Пецке

³⁵ Данас Петница

³⁶ Данас Влакча

³⁷ Данас Жупањевац

³⁸ Данас Славковица

³⁹ Данас Беријићи

⁴⁰ Данас Озрен

⁴¹ Данас Богатић

⁴² Данас Прово

⁴³ Данас Бељина

Протокол ѿ собранни милостини на обицѣнародскою Іллирико-расціан-скую новостроїащѣ цесарокралевскаго вѣличанства regimentъ что сабираестсе ва кралевини Сервіи во Епис(ко)пи(и) валевской ѿ коморскіи людей, како число показѣть, пролето 1735. года, нов. 26 го у Валеу

(потпис нечитак)

Вароїиъ Валево коморски житѣли кнезь Симо са общани своїми писѣ цен милостине 40 (ф.р.)?

Асигнація

Формулар асигнаціе когда бѣдетъ заповедѣ ..... приход камо и комѣ издаватся..... протопресвитерѣ ..... оучинихом..... нашѣ асигнацію..... благоговѣїемо протопресвитер(а) ... гна Ст(е)ван Черногорац, гнѣ Гаврилѣ Юраїцѣ (?) оицѣнароднемѣ пленипотенциарѣ напрам его квитѣ издаті петдесять и пет форинти новаца кои оу есапхо..... примит и.....

оу Карловци(ма) 8 го марта 1737.

Асигнація

на г(оспо)д(и)на адинистратора Андреа Андреевича поради повторенагго шполїма Г(осподи)ну (?) Епископѣ Бачкомѣ датаго вина, един крат издатаго из Карловаца и возвращенаго ва Белград, и од тѣдѣ за погождение Лали (?) наемникѣ пять За 18-то изнешенно..... до Петроварадинскаго Шанца кою сѣмѣ их Благородіе тим речены(м) наемнинѣ(м) да положи и ѿ них квитѣ да прїими коя хоцется емѣ во хесапъ примити ѣ народнѣ касѣ и Архі-епископ.-митрополит (скаго) прихода расходѣ кою потверждѣмо своїа ..... подписаніемъ и печатію.

Во Ка(рловце) 8. апр. 1737.

потпис

Николай Антоновиѣ
(даље нечитко)

Асигнація

На Г(оспо)д(и)на администратора Андреа Андреевича да их благородіе на годишню плачѣ г(оспо)д(и)на обще-народнаго пленипотенциара Гавріила Юраеца его госпожа.... и положи и от его квитѣ да прїими, коя хоцется емѣ хесапъ прїимити, ѣ народнѣ касѣ из Архиепископо-митрополитскаго прихода расходѣ за кого потверждѣмо своерѣчным подписом и печатію ва Кар(ловцѣ) апр. 1737.

потпис

Николай Антоновиѣ

ДОДАТАК

У заоставштини Радослава Грујића која се налази у Архиву САНУ,²⁴ налази се обиље грађе из прве половине XVIII века, коју је прикупио и преписао истражујући прошлост православне цркве и српског народа. Један од тих докумената је и *Тестамент ваљевског епископа Доситеја Николића*, сачињен у Петроварадинском шанцу (Нови Сад) док је био у немилости и удаљен са управе своје дијецезе. Професор Грујић превео је овај текст на савремени српски језик, како га и ми у целини прилажемо.

Петроварадински Шанац, 1736, децембар 13.

Тестамент владике ваљевског Доситеја Николића

У уводу владика вели: Пошто се видео у дубокој старости и болести, нешто од природе, а нешто од дугог и жестоког ареста, бојећи се смрти, при чистој свести пред потписаним сведоцима располаже са имањем својим, које је остало у његову двору у Ваљеву, када је у арест одведен, та га је митрополит узео.

Прво. У жељезном сандуку: Златних и сребрних новаца %000 фор. једна сребрна и позлаћена кутија, 2 чаше од сребра; 1 пар сребрних ножева с ножницама; један велики крст сребром окован, са стопицом и кубетом, 2 панагијара окована сребром, 1 панагијар неокован од инорога, 1 чаша од инорога окована сребром, 1 бурмутица од асписа окована сребром.

Друго: У другом сандуку: 1 хиљада форинти, 8 кошуља, 1 нов свилен ћелепуш, 1 крст и панагијар окован, 3 панагијара московска неокована и у једном од њих делић моћи Св. апостола Томе, књига чудеса Св. Николе, књига о доласку антихристову.

Уз то су, вели, два сандука била код капетана Јефте и у њима: сав окруп (?) архијерејски, презвитерски и ђаконски; 1 потир сребрн са дискосом и златотканим дарцима, 2 мараме на жезлу, једна златоткана, а друга тулијама златним и бисером накићена; трикирије и дикирије од сребра. Крст за врат, сребрн с бисером. Енколпија сребром окована; јеванђеље сребром оковано са 4 јеванђелиста; кадионица сребрна; појас сребрн и позлаћен, с камењем; омофор од дибе са златним чипкама и крстовима, крст окован, епитрахил и требник у футроли; Хиротонија српска и два московска служебника, тканина од срме плетена и павте (?) сребрне; жезло архијерејско седефли са кожном футролом.

Треће – у трећем сандуку: ПОГОЛЈЕМА ШАРЕНА КЕСА под печатом и у њој бројених новаца 101 дукат и 400 фор. у маријашима; једна купица сребрна и три крста од кипариса у кесици; 3 чаше сребрне; 1 панегиијар окован; 1 кутија сребрна; 1 минђуше од злата са крупним бисером; 10 д сребра, 1 прстен с камењем, около дијаманти са златом; и други дијамантни прстен; Мыфы, лековити камен, цена му 70 ф;

лековити прстеи и у њему камен Акинњ; синцир с крста, а крст је са тога синцира у епископа хорватскога (Филиповића) и у њему 3 делића мученичких моћи и 1 делић часног дрвета; једне бројанице јерусалимске; 1 бурмутица сребрна и дозлаћена; 1 нов свилени ћелепуш; 3 памучна свитка са 4 учкура.

КЊИГЕ: 1 часловац у футроли и неколико пешкира; 12 минеја; 2 октоиха; 2 трода посна и 1 Пентикостар, 3 Нова завета, 2 мала октоиха, 1 велики псалтир са последовањем, 2 мала Псалтира, 2 Пролога на 6 месеци, Златоустова књига о свештенству, Тумачење недјелњих јеванђеља, Чудеса Прес. Богородице рукопис, Катихизис, Камен вјери, Кирил траквيليон, Златоустов маргарит, Псалтир рукописни у футроли $\zeta\omega\lambda$ лепња средње коло(?), паки псалтир рукописни с прочими службама путничким, 2 требника српска рукописна $\zeta\omega\lambda\lambda\psi\alpha$, Требник велики московски, Требник малешевски, Псалтикија српска, Мали и велики акатист, Псалтикија владике николе, који за 12 фор. откупи, 2 Литургије српске и мала Ирмологија московска.

Четврто: у собњем долапу – 1 кутија сребрна и на њој с једне стране слика Христова распећа а с друге Св. Ђорђе; 1 пар светогорских ножева и чипке од црне свиле.

У другом долапу: 12 кашика с ножевима; 13 пешкира и 2 чаршава; 1 комад фина платна за чаршаве и пешкире; 1 позлаћен тас – лажувертли; 1 парче инорога с чашом у кеси и 1 пар ножева светогорски.

У трећем долапу: Мали и велики стаклени бокал, чаше с поклопцима, филжан... подноси, 8 чинија венецијски, 1 кондир од калаја и 1 ручка од бакра.

Четврти сандук пун кошуља, пешкира, марама и платна, 2 фелона свилена и друго одјејаније од свиле, 2 епитрахиља са сребрним дугметима; појас од бакра; 2 кутије с разним моћима, од сребра; панагијар склопити од сребра; футрола са 6 калајних ножева.

Пети сандук има: 3 футроле с ножевима и кашикама сребрним; 1 сребрне ножнице, 1 пистол од 10 дуката; 2 сата; 1 са сребрном футролом а 1 турски, 1 сат код капетана јефте на аманету и 12 дуката.

2 сабље у момка Милоша, 1 куркела, 2 бакарна фењера и друго.

У великој соби: икона довољно, 2 огледала, ћилим, ћебе, душек, серцада, 3 јастука, на асталу 1 серцада и на другом асталу такођер; 12 столица склопљених и 12 несклопљених и друго, 2 постеље целе с ночним хаљинама.

У кухињи: Бакарни и земљани судови, 2 бакарна фењера и друго.

У другој соби: Икона, кандило и 5 свећњака од пиринча и 2 свећњака од жељеза; 1 долап застаклен и у њему стаклених бокала и чаша за довољно; 1 астал са чернилницом и посипалницом; 2 постеље застрте и на њима 10 ћебета разних; 3 јоргана један од свиле китајске а два проста, и 10 јастука разних.

У Комори: 1 пар хаљина чохани зимски, а 1 пар свилени љетни и 1 љетни мафи од камилота, 3 ћурдије од чохе лисичином постављене; 1 ћурак постављен жилгафом; 2 чохане доламе, на једној сребрна дугмета;

2 капаме од богасије; 1 мали јорган од богасије; 3 калпака од свиле са зердавом; 1 капа од зелене свиле и једна спаваћа; 1 појас мукадем од 35 фор.; 2 стара појаса; 1 бројанице од „керибра” са крстом и разбројцима сребрним; 1 бројанице свилене московске златом плетене; 1 кондир калајни; 2 пара лепих пиштоља; 6 дугачких пушака; 1 шпада немачка „и что се рукою держить сребряна естъ тако и пояс на ней ѿт серме, 1 цонпа(?) Сонетія ѿт древа, 2 комарника что на главу полагаются; 1 завеса велика шарена; 2 чакширьѣ туманли и банлѹк ѿт лепия чохи.

У долапу килерском: 5 кошуља дебели за момке; 1 узенгије од пиринча; 4 канафета, 4 антерије ношене и летњи бенлукчић; 1 чултар; што се на коњу носи; 2 седла седефли оправна; 2 серсана коњски од пиринча и позлаћена; 1 сечада (?) што је на седлу била и „едектешь”; 1 сечада за 12 фор; воденица ѿт кафе иедина ѿт бибера; 2 кесе за каву и 1 кутија од теја – 1 мала сечада и 3 ибрика и 4 легена; 14 пари бакарни са судова; 3 јолтаса путнички са 9 пари судова, а единь ѿтъ три заклопца за *ка* стіе, 3 ибрика за каву.

Пун амбар пшенице и кукуруза за 100 врећа, 30 ока масла; 40 акова вина; 3 акова ракије; 8 сланина; 3 пређе за ловљење рибе; 2 каце пуне шљива; од којих се добије 30 акова ракије; 120 мотика добро уређена винограда, са кога добише 300 акова вина; 2 казана; 1 оранија; 4 котла; 5 тенжера; калајлија и 3 сандука трговачка; 10 сандука разни неокованих; 60 кошуља кенарли; 120 пешкира и одабраних марама; 4 фуге памучне.

Ове године што су убрали с мојих винограда и по епархији што покупише сече на две хиљаде и 300 фор. – Даље вели, да је данашњем митрополиту на сили дао 1250 фор. а ради покојнога митрополита Мојсија дао за мајсторе и работнике 500 фор. владици Стефану (Љуби-братићу) и протосинђелу Софронију. а када је покојни митрополит Мојсије био у Бечу дао му је 1000 фор. ради народних потреба и обећао му је пред целим сабором да ће му то вратити, али ни данас није то још учињено.

8 воденица на потоку и што за 18 месеци мљеше.

200 кошница и ергела коња; 30 ока воска, 10 коња и са мноштво што су 4 коња узели, те амове, сандуке, јастуке и један хинтов што сам оставио у резиденцији митрополитској.

1 кола окована, таљиге и амови.

1 дивит с прашилницом, тенекетом окован, и 1 дивит дрвени.

1 дућан с двома кепенци и с подрумом, код цркве.

Од свега тога даје свом рођеном брату Станку у Жуберу виноград и башћу код горње воденице и воденицу од 4 камена код горње башће. Синовцу Радоици даје 1 казан а дућан што је код цркве Станку и Радоици заједно. Све остало оставља епископу Висариону Павловићу и налаже му, да расположи за душу његову онако како му је под печатом дао. Њега поставља свему своме имању „за приставника по Богѹ” и за време док је још жив. Уједно га именује и пуномоћником својим, да све што му је митрополит отео потражи ма и судом. А ако Висарион хоће

може и што више дати рођеном му брату Станку и синовцу Радоици од онога што претече.

У Петроварадинском Шанцу, 13. децембра 1736. г.

Доситеј Николић
владика ваљевски

М.П.

Сведоци:

М.П. Аврам Јовановић протопоп новосадски

М.П. Живан Вујић

М.П. Станко Гарчевић

М.П. Станоје Георгијевић

М.П. Павле Поповић

М.П. Стоић Богдановић

(Оригинал под бр. 440 ех 1736.)

Резиме

Пожаревачким миром са Турском, склопљеним 1718. године, Аустрија је добила северну Србију са Београдом, а српска црква на овим просторима нашла се у новим околностима којима је морала да прилагоди своје деловање. Године 1726. обједињене су Београдска и Карловачка у једну, Београдскокарловачку митрополију, која је у верском погледу обухватала све православне Србе под влашћу Аустрије. Део ове митрополије била је и Ваљевска епископија, која је у свом саставу имала целу северозападну Србију и значајан део Шумадије, укључујући и Крагујевац и околину.

Поред осталих, један од важних историјских извора о овој епископији је и „Извештеније” из 1735. године, на основу кога се могу утврдити приближне границе овога владичанства, као и стећи увид у насељеност ове области. Извештеније се налази у Архиву САНУ, док је докуменат под истим именом, али не и потпуно идентичан, објавио и Д. Руvaraц у свом делу „Митрополија београдска око 1735. године”.

Summary

By the peace which was made with Turkey in 1718. in Požarevac, Austria gained north Serbia with Belgrade. The Serbian church on this territory found itself in new circumstances and it had to adapt its activities according to those circumstances. In 1726. Belgrade and Karlovac church were incorporated into one, Belgrade – Karlovac metropolitan's diocese, which, in religious sense, included all Orthodox Serbs under the reign of Austria. A part of this diocese was Valjevo bishopric as well, which included complete northwest Serbia and a significant part of Šumadija, including also Kragujevac and its surroundings.

Besides others, one of the important historical sources in this bishopric is „Izveštenije” from 1735, on the basis of which the approximate boundaries of this bishopric can be estimated and we can have the insight into the population of this region. „Izveštenije” is kept in the Archives of SANU, while the document under the same name, but not completely identical, was published by D. Ruvarac in his work „Belgrade metropolitan's diocese about 1735.”